

Prirodoslovni muzej Slovenije po letu 1944

Slovenian Museum of Natural History since 1944

Breda ČINČ JUHANT¹

Izveček

Predstavljen je oris zgodovine Prirodoslovnega muzeja Slovenije od leta 1944 do danes, torej v času velikih sprememb, ki jih je na Zemlji povzročil človek in se odražajo tudi v delovanju muzeja. V tem obdobju se je vse bolj razslojeval v notranji in zunanji muzej. Potrebe uporabnikov notranjega muzeja in obiskovalcev zunanjega se razvijajo v duhu velikih sprememb, ki vodijo v antropocen, v katerem na naravne procese močno vpliva človek. Človek je postal središče muzejskega dogajanja: muzej je neločljivo povezan z javnostjo. Z razumevanjem nove dobe muzej ustvarjajo zaposleni. Novejša zgodovina muzeja je zato predstavljena po obdobjih, ki so jih zaznamovale osebe na vodilnem mestu. Od leta 1944 do danes so bili to dr. Fran Kos, dr. Angela Piskernik, dr. France Planina, dr. Anton Polenec, Marko Aljančič, dr. Ignac Sivec, dr. Matija Gogala in dr. Breda Činč Juhant.

Ključne besede: zgodovina naravoslovja, muzealstvo, Prirodoslovni muzej Slovenije, vodstvo muzeja

Abstract

Reviewed is a history of the Slovenian Museum of Natural History from 1944 till present. The period is bearing a strong imprint of great changes caused by human impact on the Earth which reflect themselves in the activities of the Museum. The Museum strengthened the division between the inner and the outer museum. Expectations and demands of the users of the inner museum and the visitors of the outer museum were evolving in line with great changes anticipating the Anthropocene, in which the natural processes are strongly influenced by humans. A man is placed in the center of the Museum activities and the Museum is closely connected to the public. The history of the Museum has been shaped by people aware of the challenges of the new epoch in particular those who ran it. The Museum Directors since 1945 were Dr. Fran Kos, Dr. Angela Piskernik, Dr. France Planina, Dr. Anton Polenec, Marko Aljančič, Dr. Ignac Sivec, Dr. Matija Gogala, and Dr. Breda Činč Juhant.

Key words: history of natural history, museology, Slovenian Museum of Natural History, museum management

¹ Prirodoslovni muzej Slovenije / Slovenian Museum of Natural History, Prešernova 20, Ljubljana, Slovenija, bjuhant@pms-lj.si

Vsebina

1. Uvod	129
2. Obdobje dr. Frana Kosa (1944–1945)	132
3. Obdobje dr. Angele Piskernik (1945–1953)	134
4. Obdobje dr. Franceta Planine (1953–1955)	137
5. Obdobje dr. Antona Polenca (1955–1980)	139
6. Obdobje Marka Aljančiča (1980–1982)	141
7. Obdobje dr. Ignaca Sivca (1982–1992, 2001–2002)	141
8. Obdobje dr. Matije Gogala (1992–2001)	144
9. Obdobje dr. Brede Činč Juhant (od 2002)	146
Zaključek	151
Viri / References	152

1. Uvod

Zgodba, ki je leta 1944 pripeljala do osamosvojitve Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani in kasneje Prirodoslovnega muzeja Slovenje, se je začela z ustanovitvijo Deželnega muzeja pred dvesto leti, to je 15. oktobra 1821. Muzej je temeljil na ustanovnih zbirkah, Zoisovi zbirki mineralov in Hohenwartovi zbirki konhilij, ki jih danes hrani Prirodoslovni muzej Slovenije. Obdobje do leta 1944 predstavlja Matija KRIŽNAR v pričujoči številki Scopolie. V zadnjem poglavju, naslovljenem »Borba za osamosvojitve muzejskega naravoslovja«, napoveduje prelomnico za muzejsko naravoslovje, ki so jo naravoslovci pričakovali z navdušenjem.

Leto 1944 je bilo prelomno, z razdelitvijo Narodnega muzeja v Kulturnozgodovinski muzej v Ljubljani in Prirodoslovni muzej v Ljubljani, so si naravoslovci veliko obetali. Zgodba se nadaljuje v tem prispevku, s kratkim zgodovinskim orisom obdobj in ljudi, ki so muzej vodili: dr. Fran Kos (1944-1945), dr. Angela Piskernik (1945-1953), dr. France Planina (1953-1955), dr. Anton Polenec (1955-1980), Marko Aljančič (1980-1982), dr. Ignac Sivec (1982-1992, 2001-2002), dr. Matija Gogala (1992-2001) in dr. Breda Činč Juhant (2002-). Predstavljena je v luči prostorske problematike, predstavitve izbora razstavne in publicistične dejavnosti in zbirnika zunanjih potrditev muzeja in posameznikov.

Pričakovanja na samostojni poti so bila visoka in začetno obdobje se je začelo z velikim navdušenjem. Po letu 1944 muzej kljub uspehom, mnogim odličnim kustosom in prispevkom zaposlenih (Tabela 1), ki so soustvarjali zgodovino, ni rešil prostorske stiske. Ob dvestoletnici se sicer nakazujejo rešitve, vendar je naravoslovje, glede na druga področja v muzealstvu, od ustanovitve muzeja do danes nazadovalo.

Tabela 1: Zaposleni v Prirodoslovnem muzeju Slovenije po letu 1944.**Table 1:** Employees of the Slovenian Museum of Natural History since 1944.

ZAPOSLITEV v PMS (1944-)	IME	PRIIMEK	VRSTA DELA	VODENJE MUZEJA
*1944-1945	Fran	KOS	uprava	1944-1945
*1944-1955	Ana	TREGUBOV (BUDNAR, LIPOGLAVŠEK)	kustos	
*1944-1948	Viktor	HERFORT	preparator	
*1944-?	Franc	ROTAR	drugo	
1944-?1950	Marija	BRENČIČ (PROSENC)	uprava	
1945-1950	Angela	PISKERNIK	uprava	1945-1953
1945-1962, 1965-1968	Marija	ŠKUFCA	uprava	
1948-1983	Alojz	ŠMUC	preparator	
1948-1963	Franc	BARBIČ	preparator	
*1949-1960	Božidar	PONEBŠEK	drugo	
1949-1976	Savo	BRELIH	kustos	
1950-1970	Leopold	BRESKVAR	drugo	
1951-1993	Janez	DOVIČ	preparator	
1952-1972	France	LEBEN	preparator	
1953-1955	France	PLANINA	uprava	1953-1955
1953-1991	Ernest	FANINGER	kustos	
1954-1973	Zmago	BUFON	kustos	
1955-1980	Anton	POLENEC	uprava	1955-1980
1955-1962	Slavica	BAVČER - RUSTJA	uprava	
1959-1971	Karolina	BENCEK	uprava	
1956-1979	Franc	CIMERMAN	kustos	
1960-1963	Anton	WRABER	kustos	
1962-1963	Anton	TOŽBAR	Juliana	
1962-1964	Ana	KAVS	Juliana	
1963-1964	Majda	ŽLENDER	kustos	
1964-1975, 1980	Nuša	ZAPUŠEK	uprava	
1964-1974	Franc	KRABONJA	uprava	
1965-1967, 1973-2008	Janez	GREGORI	kustos	
1965-2017	Marija	ZAVRŠNIK (TOŽBAR)	Juliana	
1965-1983	Marija	GOSAR	kustos	
1965-1991	Maja	HAFNER	kustos	
1970-2005	Jožef	ZAVRŠNIK	Juliana	
1971-2011	Ivan	BOŽIČ	kustos	
1971-1982	Lojzka	KONČAR	drugo	
1974-2011	Božidar	ŠERE	drugo	
1975-1980	Marjeta	VREČEK	uprava	
1975-1985	Nada	PRIMIC	uprava	
1975-2013	Nada	PRAPROTNIK	kustos	
1978-	Boris	KRYŠTUFEK	kustos	
1979-2009	Katarina	KRIVIC	kustos	
1979-2014	Ignac	SIVEC	kustos, uprava	1982-1992, 2001-2002
1980-1997	Marko	ALJANČIČ	uprava, kustos	1980-1982
1980-1987	Marija	CIZELJ	uprava	
1980-1983	Helena	TOMŠIČ	uprava	

ZAPOSLOTEV v PMS (1944-)	IME	PRIIMEK	VRSTA DELA	VODENJE MUZEJA
1982-2013	Rasima	HUKAREVIĆ	drugo	
1981-	Mojmir	ŠTANGELJ	drugo	
1983-	Ljerka	TRAMPUŽ	kustos	
1984-1992	Dora Teodora	POTRATO	uprava	
1983-2016	Vladimir	POPOV	drugo	
1986-2016	Bogdan	HORVAT	kustos	
1987-2001	Matija	GOGALA	kustos, uprava	1992-2001
1987-	Tomi	TRILAR	kustos	
1988-2014	Erika	ŠTURM	uprava	
1989-	Breda	ČINČ JUHANT (ČINČ)	kustos, uprava	2002-
1989-	Alenka	JAMNIK	bibliotekar	
1989-	Borut	TOME	preparator	
1989-1990	Iztok	HOČEVAR	kustos	
1990-2019	Viljem	ŽGAVEC	preparator	
1990-	Matjaž	ČERNILA	preparator	
1992-2013	Lanika	FILIPČIČ	uprava	
1992-	Andrej	GOGALA	kustos	
1993-2017	Ciril	MLINAR	drugo	
1993-1999	Katja	POBOLJŠAJ	kustos	
1998-	Miha	JERŠEK	kustos	
1999-	Staša	TOME	kustos	
2004-	Mojca	JERNEJC KODRIČ	kustos	
2004-2005	Nevenka Nena	ŠKERLJ	bibliotekar	
2004-	Klemen	ZAVRŠNIK	Juliana	
2007-2011	Alenka	PETRINJAK	kustos	
2008-2010, 2011-2014	Irena	KODELE KRAŠNA	kustos	
2009-	Matej	KRIŽNAR	kustos	
2010-2011	Jure	JUGOVIC	kustos	
2012-	Al	VREZEC	kustos	
2012-	Darko	FEKONJA	drugo	
2012-	Urška	KAČAR	kustos	
2013-2014, 2015-	Tea	KNAPIČ	kustos	
2014-	Špela	PUNGARŠEK (NOVAK)	kustos	
2014-	Miha	MARCOLA	uprava	
2016-2016	Aljoša	PIRNAT	kustos	
2016-	Anita	HUKAREVIĆ	uprava	
2017-2018	Valerija	BABIJ	kustos	
2017-2018	Sanja	BEHRIČ	kustos, drugo	
2017-	Jernej	UHAN	preparator	
2018-	David	KUNC	drugo	
2018-	Martina	TEKAVEC	Juliana	
2019-2021	Borut	ŠTUMBERGER	kustos	
2020	Barbara	VILHAR	kustos	
2020-2021	Manca	HOČEVAR	kustos	
2020-2021	Lea	OGRIS	drugo	

2. Obdobje dr. Frana Kosa (1944–1945)

Kratko, vendar za zgodovino muzeja prelomno in pomembno obdobje od leta 1944 do 1945, je kot prvi ravnatelj samostojnega Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani (in pred tem vodja Prirodopisnega oddelka) zaznamoval zoolog dr. Fran Kos (1885–1956). S 1. junijem 1944 je bil imenovan za vršilca dolžnosti ravnatelja, 11. julija 1944 pa za ravnatelja in je muzej vodil do konca oktobra 1945. Kot izhaja iz Biografskega lista Frana Kosa, direktorja Prirodoslovnega muzeja v p., je bil s 1. novembrom upokojen (»Direktor Prirodoslovnega muzeja v p. od 1. novembra 1945«), z 8. junijem 1946 pa je postal dejaven sodelavec novega Veterinarskega znanstvenega zavoda Slovenije (ARHIV PMS).

Obdobje Frana Kosa je prelomno, ker je povezano s preходом Prirodopisnega oddelka Narodnega muzeja v Prirodoslovni muzej v Ljubljani, s čimer so bili postavljeni temelji sodobnejšega muzeja. Zgodovinski trenutek delitve Narodnega muzeja v Kulturnozgodovinski muzej v Ljubljani in Prirodoslovni muzej v Ljubljani je prvi ravnatelj odlično dokumentiral v članku *Postanek in razvoj Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani* (Kos 1944). Po letu 1889 (leto Dežmanove smrti) pomeni leto 1944 »prvi pravi pomladni dih v novi dobi, novem razvoju, novih ciljih, stremljenjih in naporih« (Kos 1944: 202), ki muzeju omogočajo samostojnost in neodvisnost. Z uredbami in odloki je muzej prejel pravne temelje sodobnega naravoslovnega muzeja.

Prvi ravnatelj je poskrbel, da so bile ustanovitvene listine in cilji predstavljeni v prvi (in edini) knjigi Prirodoslovnih izvestij (Kos 1944). Razdelitev Narodnega muzeja v dva samostojna muzeja je bila povezana z razdelitvijo prostorov na podlagi odločbe šefa pokrajinske uprave z dne 1. junija 1944, s katero je bil za upravljanje s stavbo in s tem povezanimi stroški, določen Kulturno zgodovinski muzej v Ljubljani (kar še danes velja, le da se muzej imenuje Narodni muzej Slovenije). V Prirodoslovni muzej v Ljubljani so bili z odlokom razporejeni štirje zaposleni (Fran Kos, Ana Lipoglavšek - Budnar, Viktor Herfort in Franc Rotar, Slika 1), določena pa so bila tudi sredstva za honorarnega uslužbenca in pisarniško pomoč iz osebja pokrajinske uprave. Dokument je iz proračuna za leto 1944 predvidel tudi prerazporeditev sredstev za potne stroške in za ureditev entomoloških zbirk. Za pisarniško delo je bila leta 1944 v muzej premeščena Marija Brenčič (Prosenc). V ARHIVU PMS so shranjene osebne mape zaposlenih, dejansko »uslužbenški listi« iz Kraljevine Jugoslavije, vse zaposlene, z izjemo Frana Kosa in Franca Rotarja, pa tudi novi »uslužbenški listi« Federativne ljudske republike Jugoslavije.

Osamosvojeni Prirodoslovni muzej v Ljubljani bi moral, na podlagi razpisa šefa pokrajinske uprave z dne 26. julija 1944, enkrat do dvakrat letno izdajati Prirodoslovna izvestja. Z odredbo, z dne 7. avgusta 1944, je bila ustanovljena posvetovalna delovna skupina za varstvo prirode in prirodnih spomenikov, katere član je po uredbi postal ravnatelj. Tako je Kos, kot vodja te skupine, pripravil delovni poslovnik, ki ga je 30. septembra 1944 potrdil general Leon Rupnik. Z Odredbo o razvojnem in delovnem programu Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani z dne 26. oktobra 1944, ki jo je podpisal Rupnik, je predvideno, da si bo novonastali Prirodoslovni muzej v Ljubljani v skladu s prostorskimi, kadrovskimi in finančnimi možnostmi prizadeval k vzpostavitvi osmih ciljev, večina katerih je opredeljena kot organizacijske enote: 1. Oddelek za morfologijo in sistematiko (običajni muzej), 2. Oddelek za ekologijo in biologijo, 3. Oddelek za sistematično in uporabno entomologijo, 4. Oddelek za hidrobiologijo, 5. Oddelek za ornitologijo (priložnostno se priključi dosedanji Ornitološki observatorij Prirodoslovnemu muzeju v Ljubljani), 6. Posvetovalna delovna skupina za varstvo in ohranitev prirodnih značilnosti slovenske zemlje, 7. Prirodoslovna izvestja in 8. Vodstva po muzeju, predavanja, tečaji, vzgoja naraščaja. Rupnik je 8. novembra 1944 sprejel odlok »Upravni in gospodarski posli Muzejev ljubljanske pokrajine« za zagotovitev lažjega in učinkovitejšega dela. Z odlokom so Kulturno

Slika 1: Prvi uslužbenci v samostojnem Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani (1944): Fran Kos (a), Ana Lipoglavšek – Budnar (b), Viktor Herfort (c) in Franc Rotar (d). Podpisane fotografije so iz najstarejših osebnih map. Fotografije: Arhiv PMS.

Figure 1: First employees of the independent Natural History Museum in Ljubljana (1944): Fran Kos (a), Ana Lipoglavšek - Budnar (b), Viktor Herfort (c) and Franc Rotar (d) . Photo: Archive PMS.

zgodovinski, Prirodoslovni in Etnografski muzej ter Narodna galerija v Ljubljani del upravne celote pod imenom »Muzeji ljubljanske pokrajine«.

Kot je zapisal ravnatelj Fran Kos (1944), je bila med važnejšimi deli muzeja v prvih mesecih samostojnosti, zaradi vojne nevarnosti, opravljena evakuacija zbirk (v vlažna zaklonišča so bile premeščene zbirke, ki jim vlaga ne škoduje oziroma jim škoduje manj: geološke zbirke vključno s Zoisovo zbirko mineralov, Hohenwartova in druge malakološke zbirke). Pomembna naloga je bila reševanje herbarijev, in sicer z revizijo in dezinfekcijo (našli in določili so več vrst hroščev, škodljivcev muzejskih zbirk). Pripravili so seznam Gspanove koleopterološke biblioteke. Med važnimi dejavnostmi Kos omenja delo z entomološkimi zbirkami, dela v zvezi z uporabno zoologijo (žuželke, škodljivci poljščin), delo v zvezi s pridobitvijo znanstvenega in razstavnega gradiva ter pripravo Prirodoslovnih izveštij. Med pomembnejšimi deli je bila tudi fotodokumentacija muzejskih zbirk in razstavnih dvoran, katerim je v vojni grozila nevarnost uničenja (Kos 1944). Fotodokumentacija je danes pomemben vir podatkov, saj so bile v povojnem obdobju nekatere muzealije za vedno izgubljene.

Obdobje ravnateljavanja Frana Kosa je bilo kratko. Nasledila ga je dr. Angela Piskernik, s katero glede hierarhične vloge nista soglašala. Ločevali so ju resni konflikti še iz časa prvotnega muzeja, ki so podrobneje predstavljeni v delu Nade PRAPROTNIK (2015). Po navedbah Stergarja je imela Piskernikova dobre povezave z novo oblastjo, zato je bilo njeno imenovanje lahko tudi politično (STERGAR 2004). Konec Kosovega obdobja je razviden iz odloka ministra za prosveto z dne 30. oktobra 1945, ki je »z ozirom na službeno potrebo in ker je mesto ravnatelja pri Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani izpraznjeno« (PRAPROTNIK 2015: 340) predvidel predajo poslov dotedanjega ravnatelja Frana Kosa Angeli Piskernik.

3. Obdobje dr. Angele Piskernik (1945–1953)

Še preden je postala ravnateljica, je botaničarka in naravovarstvenica dr. Angela Piskernik (1886–1967) delala v muzeju (KRIŽNAR, ta zbornik; PRAPROTNIK 2012, 2015). Muzej je vodila v letih od 1945 do 1953. Leto po prevzemu vodenja muzeja je štiri podrejene pozvala k službeni zaprisegi (Slika 2). Angela Piskernik se je upokojila leta 1950, vendar je kot honorarna ravnateljica delovala do leta 1953 (PRAPROTNIK 2012, 2015). Za razumevanje časa in političnega ozadja zgodovinar STERGAR (2004) navaja, da do položaja ni prišla le kot strokovnjakinja in nekdanja interniranka v nacističnem taborišču, temveč tudi zaradi prijateljstva z družino Kidrič. S svojim predhodnikom se nista razumela (PRAPROTNIK 2015).

Ornitološki observatorij je z muzejem priložnostno sodeloval že pred osamosvojitvijo Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani, leta 1949 pa se je združil z muzejem v enotno upravo in se preimenoval v Oddelek za ornitologijo (ARHIV PMS, Slika 3). Združitev z muzejem navaja GREGORI (2009) deset let kasneje, to je leta 1959 (zaradi napačno datiranih prepisov dokumentov).

Nada PRAPROTNIK (2012, 2015) navaja, da so pod strokovnim vodstvom Angele Piskernik slovenski botaniki prevzeli skrb za Alpski botanični vrt Juliana v Trenti. Leta 1949 je Prirodoslovni muzej v Ljubljani začel vrt redno strokovno vzdrževati, na pobudo Piskernikove pa so ga leta 1951 tudi zakonsko zavarovali. Za časa Piskernikove muzej še ni dokončno prevzel Juliane, saj je skrb za vrt po letu 1953 prešla na Občino Bovec in na Goriško turistično zvezo. Šele leta 1962 je muzej Juliano dokončno prevzel v upravljanje.

Prirodoslovni muzej v Ljubljani do leta 1946 ni izgubil prostorov, poleg tistih v prvem nadstropju je še vedno razpolagal s tremi dvoranami v pritličju, v katerih so bile geološke zbirke (tudi mamut je bil v dvorani številka XIII v pritličju). Podrobnejši opis razstavljenih muzealij je razviden iz nepodpisanega članka Naš prirodoslovni muzej (ANONYMOUS 1946), ki ga dopolnju-

Prepis!

Z a p i s n i k

sestavljen dne 9. novembra 1946 na Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani v zadevi službene zaprisege uslužbencev Prirodoslovnega muzeja.

Ravnatelj dr. Piskernik Angela je pozval z dopisom št. 197 z dne 8. novembra 1946 spodaj navedene uslužbence k službeni zapisegi. Vsi navedeni so se vabilu odzvali.

Tov. ravnatelj je pred zaprisego vsem navzočim objasnili glavne točke ustave in po njej važnost službene zaprisege glede na ljudsko oblast.

Zaprisega se glasi: "Jaz ~~dr.~~ Budnar-Lipoglavšek Ana, kustos
Herfort Viktor, preparator
Brenčič-Prosenč Marija, administrator
Skufca Marija, služitelj

prisegam pri časti svojega naroda in pri svoji časti, da bom zvesto služil narodu, da se bom držal ustave in zakonov, da bom varoval in branil ustavni demokratični red Federativne ljudske republike Jugoslavije (in ljudske republike) in da bom svojo službo vestno opravljajal."

Ravnatelj je pozval posamezne nižje navedene uslužbence, da so s svojim lastnotočnim podpisom potrdili izvršeno službeno zaprisego:

Ime in priimek, službeni naziv	Podpis
1. dr. Budnar-Lipoglavšek Ana, kustos	dr. Budnar-Lipoglavšek Ana s.r.
2. Herfort Viktor, preparator	Herfort Viktor s.r.
3. Brenčič-Prosenč Marija, arh. uradnica	Brenčič-Prosenč Marija s.r.
4. Skufca Marija, služiteljica	Skufca Marija s.r.

Zapisnik je bil sklenjen in podpisan.

Smrt fašizmu - svoboda narodu!

Ljubljana, dne 9. novembra 1946.

Ravnatelj:

dr. Angela Piskernik s.r.

Prepis je točen!
Ravnateljstvo Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani,
dne 24. marca 1950.

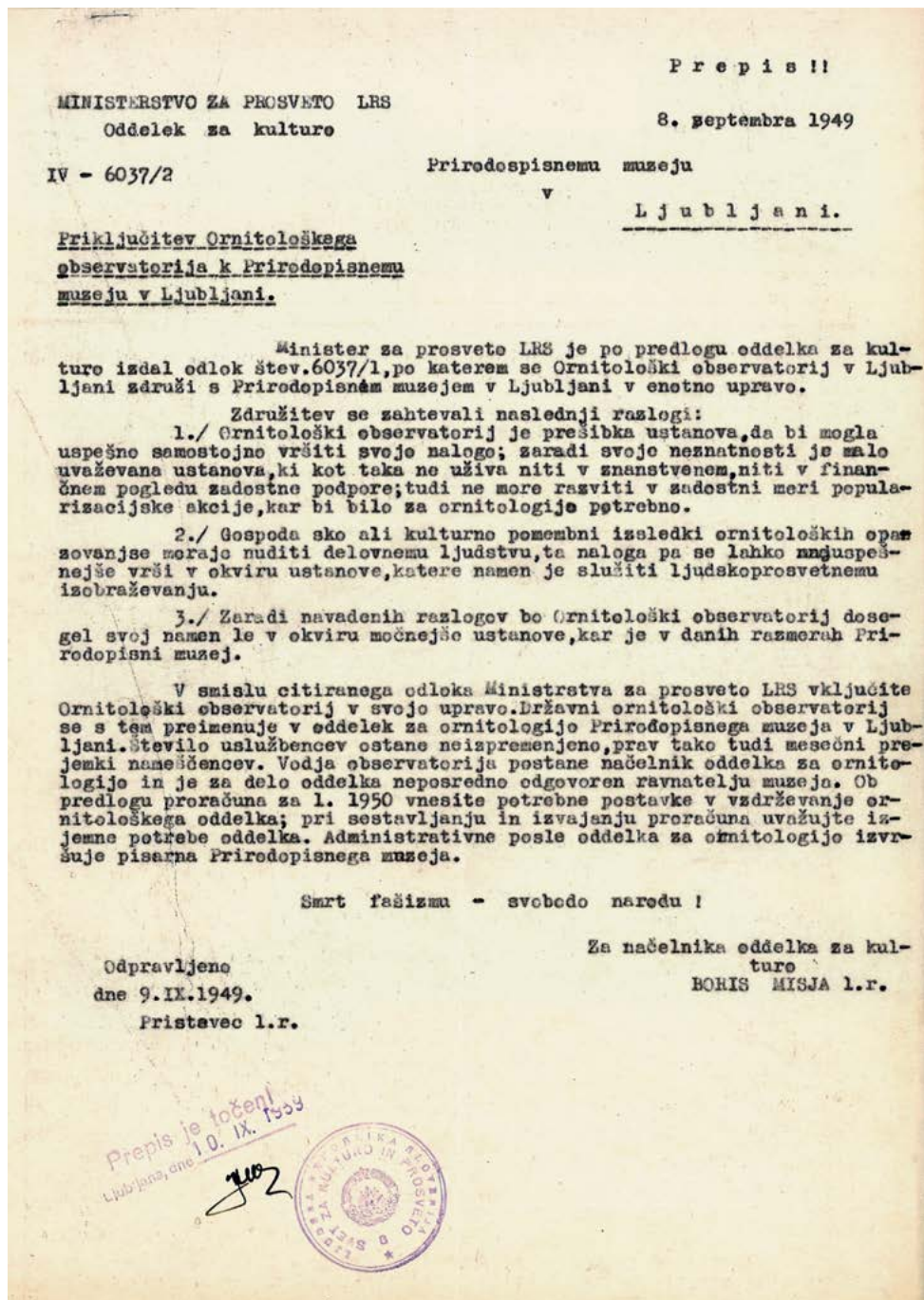
Ravnatelj:

Angela Piskernik

Slika 2: Zapisnik o službeni zapisegi iz leta 1946. Arhiv PMS.

Figure 2: A record of the official oath from 1946. Archive PMS.

Slika 3: Dokument o združitvi Ornitološkega observatorija s Prirodoslovnim muzejem leta 1949. Arhiv PMS.

Figure 3: Document on the unification of the Ornithological Observatory and the Natural History Museum in 1949. Archive PMS.

je fotografija mamuta iz Nevelj pri Kamniku. Leta 1947 je Prirodoslovni muzej izgubil tri naravoslovne dvorane v pritličju, ki jih je pridobil Slovenski etnografski muzej. Geološke zbirke, med njimi ustanovno Zoisovo zbirko mineralov in mamuta, je moral preseliti v prvo nadstropje skupaj z ostalimi zbirkami (PLANINA 1955; PRAPROTNIK 2015; ČINČ JUHANT 2019). Prenovljeni prostori so bili še istega leta predstavljeni v reviji *Tovariš* (BEVK 1947). Avtor izpostavlja, da so se »zaradi potrebne utesnitve razstavnih prostorov morali izločiti iz javnih zbirk mnogi predmeti iz živalstva in rudništva, iz rastlinstva pa vse zbirke, ki so bile doslej razstavljene. Vsi izloženi predmeti se hranijo zaenkrat v depoju, da pridejo pozneje do svojega glavnega namena, ko bomo lahko zgradili nova, dovolj prostorna poslopja za ljudske zbirke.« Članek dopolnjuje fotografija z delom alpske diorame. V uvodnem delu časopisnega članka piše, da je bilo slovesno odprtje »preurejenih« treh muzejev 6. maja 1947, v prisotnosti muzejskih ravnatelj, ministrica za prosveto Lidija Šentjerc pa jih je odprla. Dve leti po selitvi je muzej izdal Vodič po zbirkah Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani (PRIRODOSLOVNI MUZEJ V LJUBLJANI 1949).

V času ravnateljavanja Angele Piskernik so zbirke preurejali. Ravnateljica se je zavedala, da zbirke niso zgolj razstavnih material, ampak tudi znanstveno gradivo, ki ni predvideno za razstavo (PRAPROTNIK 2015). Kljub temu je muzej tudi v njenem obdobju zavrzel nekaj materiala iz zbirke sesalcev (KRYŠTUFEK & JERNEJC KODRIČ 2013). Izgube so bile povezane z menjavo muzealij v razstavnih prostorih: »Žal mnogih objektov ni mogoče zavreči prej, dokler ne dobimo novih« (ANONYMOUS 1946).

4. Obdobje dr. Franceta Planine (1953–1955)

Kratko obdobje od leta 1953 do 1955 je muzej vodil geograf in biolog dr. France Planina (1901–1992). Po Kunaverjevem mnenju ni dolgo zdržal brez dijakov, zato se je vrnil na Klasično gimnazijo v Ljubljani (KUNAVER 1991). Svoje vodenje je zaokrožil s kritičnim vpogledom v stanje in delo muzeja (PLANINA 1955), ki je izpostavljeno v zaključku poglavja.

V tem času Juliana ni bila pod upravo muzeja, temveč sta zanjo skrbeli občina Bovec in Goriška turistična zveza. V letih 1953 do 1955 so v Stožicah poleg lesene barake zgradili stavbo (GREGORI 2009), v kateri je potekala ornitološka dejavnost pod upravo muzeja že od leta 1949 (ARHIV PMS).

Razstavne in študijske zbirke so bile prostorsko utesnjene in v neprimernih prostorih. Herbarijske zbirke so bile na primer predstavljene na podstrešje (PRAPROTNIK 2015). Kljub zavedanju o potrebi po razstavah in po študijskih zbirkah je tudi v času ravnateljavanja Planine prišlo do izgub muzealij. V letu 1954 naj bi muzej zavrzel celo vse preparate vzhodnega ježa iz 19. stoletja: »žal je Muzej leta 1954 zavrzel vse preparate iz 19. stoletja« (KRYŠTUFEK & JERNEJC KODRIČ 2013: 101).

PLANINA (1955) je ocenil, da je bila za zgodovino muzeja usodna Dežmanova smrt leta 1889, ko je vodstvo prvotno enovitega muzeja prešlo iz rok naravoslovcev. Ko sta bili pred drugo svetovno vojno izdelani alpska in barjanska diorama, ki sta predstavljali naravno okolje, je bilo to zelo poučno. Tudi mamutovo okostje je prispevalo, da so postale stalne razstave bolj privlačne. Razvoj Prirodoslovnega muzeja po drugi svetovni vojni je Planino razočaral: »V svobodo nove Jugoslavije je stopil kot nerazvit organizem in kmalu doživel neprijetno okrnitev. Za potrebe Etnografskega muzeja je moral namreč prepustiti tri dvorane v pritličju muzejske stavbe in premestiti svoje mineraloške zbirke na hodnik v I. nadstropju, za paleontološko zbirko je dobil prejšnjo dvorano mostiščarjev« (PLANINA 1955: 87).

Planina navaja kot pozitivno okoliščino izboljšanje delovnih prostorov in povečanje števila zaposlenih, »tako da imajo zoološki, botanični, mineraloški in paleontološki oddelek po 1 kustosa« (PLANINA 1955: 87). Razstavnih del muzeja bi moral upoštevati štiri cilje, in sicer:

Slika 4: Z zoološkimi preparati prenatrpani razstavní prostori prvega nadstropja, fotografirani predvidoma leta 1954. Fotografija: Arhiv PMS.

Figure 4: Exhibition hall on the first floor, overcrowded with zoological specimens. The photography is probably from 1954. Photo: Archive PMS.

»1) Razstave za javnost ne smejo biti skladišča objektov, temveč učilnice vsega ljudstva. 2) Narava mora biti prikazana resnično, živa bitja pa v čimbolj naravnem okolju. 3) Narava ne sme biti prikazana statično, ampak razvojno. 4) Pri razstavljanju predmetov iz narave in pri pojasnjevanju pojavov v naravi mora biti upoštevan odnos do človeka, posebno do gospodarstva.« (PLANINA 1955: 88). Težava tedanjih postavitvev je bila po njegovem mnenju prenatrpanost (Slika 4), neživljenjskost in pretirana sistematičnost. Manjše posege je bilo možno opraviti (npr. natrpanost z izločitvijo primerkov iste vrste), večji pa v obstoječih prostorih niso možni, saj

zahtevajo precej več razstavnih površin, pa tudi depoje (študijske zbirke, material za občasne razstave). Reševanje prostorskih težav je videl v dveh smereh: 1) muzej se zoži v razstavnih del, depojski oz. študijski del pa prevzame univerza oz. inštitut, ali pa (2) nova, sodobnim nalogam primerna stavba. Sodobne razstave po njegovem razmišljanju kažejo odnos narave do človeka in obratno, in so bistvene za razumevanje narave z ekološkega in ekonomskega vidika. Danes bi k njegovem razmišljanju dodala predvsem dobro interpretacijo.

Neprimernost tedanjega stanja opisuje tudi WRABER (1954). Razstave so bile nesodobne in so po Wraberjevemu mnenju predstavljale razvojno stopnjo naravoslovja pred stotimi leti. Za učinkovito znanstveno raziskovalno delo bi muzej potreboval ustreznejše prostore za študijske zbirke.

5. Obdobje dr. Antona Polenca (1955–1980)

Četrto stoletje, od leta 1955 do 1980, je muzej vodil zoolog in priznani arahnolog dr. Anton Polenec (1910–2000). Bil je izvrsten pisec poljudnih naravoslovnih besedil. V nekrologu, objavljenem v muzejskem glasilu *Acta entomologica Slovenica* (GOGALA 2000), ga avtor primerja s Franom Erjavcem, ki ga prepoznavamo kot klasika poljudnega naravoslovnega pisanja. Naravo v muzeju je Anton Polenec znal približati obiskovalcem. Slovensko pokrajino je predstavil s številnimi dioramami, kar je bila velika sprememba. Dermoplastike ptic naj bi popestril z zvočnimi posnetki ptičjega petja (GOGALA 2000), česar se takrat zaposleni ne spominja (B. Kryštufek, ustno).

Slika 5: Del stalne razstave *Narava* v muzeju iz obdobja Antona Polenca tik pred podrtjem (spodnji deli so bili že odstranjeni). Fotografija: Ignac Sivec.

Figure 5: Part of the exhibition *The Nature* in the Museum from the period of Anton Polenec shortly before it was removed from display (the lower parts were already taken away). Photo: Ignac Sivec.

Za muzejske razstave je Polenec prejel Valvasorjevo nagrado Slovenskega muzejskega društva. Bil je dejaven muzealec: predsednik Društva muzealcev Slovenije in zastopnik Jugoslavije pri mednarodni muzejski organizaciji ICOM.

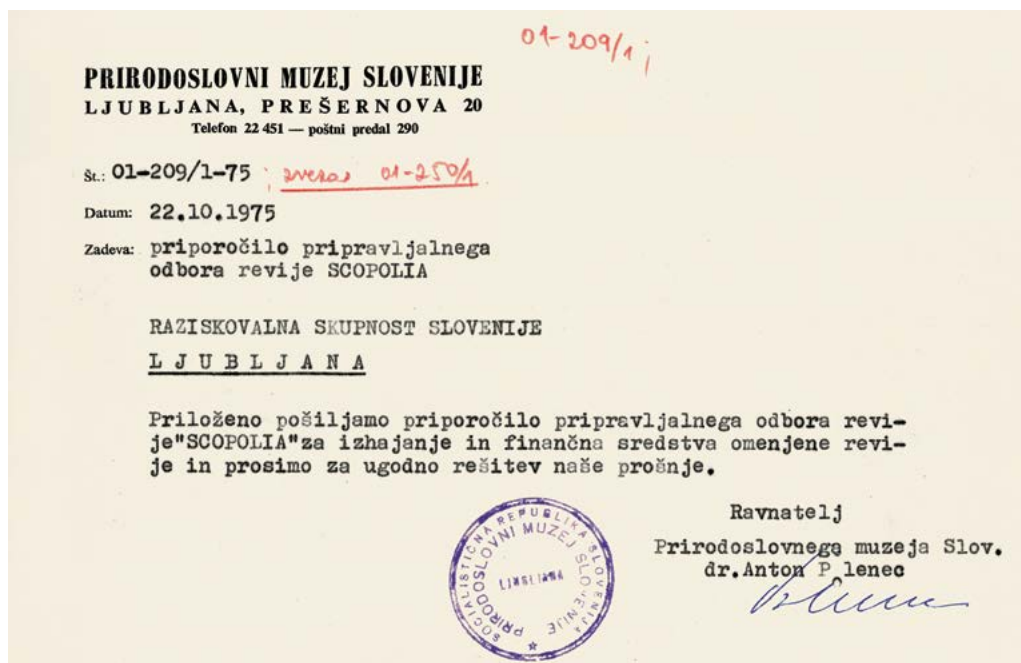
Muzej je leta 1962 dokončno prevzel v upravljanje Juliano (PRAPROTNİK 2012, 2015).

Ko se je Federativna ljudska republika Jugoslavija leta 1963 preimenovala v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo, Ljudska republika Slovenija pa v Socialistično republiko Slovenijo, se je Prirodoslovni muzej v Ljubljani, kot centralna republiška ustanova, leta 1963 preimenoval v Prirodoslovni muzej Slovenije, kar je razvidno tudi iz ustanovitvenega akta.

Muzej je deloval v okviru jugoslovanskih meja, njegovo raziskovanje pa je segalo tudi v tujino. V tem obdobju se je Savo Brelih udeležil odprave v Afriko, s katere je prinesel muzejsko gradivo, in konec leta 1961 pripravil razstavo »Slovenska odprava v Etiopijo leta 1960–1961«. Žal se je do danes ohranil le manjši del materiala (VREZEC et al. 2017).

Med stalnimi razstavami v času Polenčevega vodenja muzeja izstopajo diorame (Slika 5), ki jih je predstavil v vodniku Narava v muzeju (POLENEC 1959). Ob stoptdesetletnici muzeja so na mestu, koder so bile glede na objavljeni tloris v vodniku prejšnje mineraloške zbirke (PRIRODOSLOVNI MUZEJ V LJUBLJANI 1949), leta 1971 postavili kip Žige Zoisa (FANINGER 1986; ČINČ JUHANT 2019).

Občasne razstave s katalogom ali publikacijo, odprte le krajši čas, so bile »Ledena doba« (leta 1961), »Naše zaščitene rastline« (1963), »Zgodovinski razvoj živih bitij« (1963), »Nastanek vrst« (1970), »Izvor človeka« (1973), »Življenje v mlaki« (1973), »Naš ptičji svet« (1974), »Gospodarski

Slika 6: Spremni dopis ravnatelja Antona Polenca Raziskovalni skupnosti Slovenije z dne 22. oktobra 1975, s katerim pošilja priporočilo pripravljalnega odbora revije Scopolia. Arhiv PMS

Figure 6: Cover letter by the Director Anton Polenec to the Research Council of Slovenia dated from October 22, 1975, with the Committee's recommendation for founding the journal Scopolia. Archive PMS

pomen žuželk« (1975), »Rudno bogastvo Jugoslavije« (1978) in »Travnik« (1979). Avtorji razstav in publikacij so bil ravnatelj (POLENEC 1963, 1970, 1973) in kustosi (CIMERMAN 1961, WRABER 1963, GOSAR 1973, BOŽIČ 1974, BRELIH 1975, FANINGER 1978, GOSAR 1979). Ena izmed izstojajočih razstav v obdobju ravnateljstva Antona Polenca je bila tudi razstava živih plazilcev tedanje Jugoslavije, ki jo je postavil Savo Brelih leta 1967 (KRYŠTUFEK & GREGORI, 2012).

Mnogo muzejskega materiala se je tudi v Polenčevem petindvajsetletnem obdobju domnevno uničilo (KRYŠTUFEK & JERNEJC KODRIČ 2013; VREZEC et al. 2017).

Revija *Scopolia* je nastajala in tudi nastala v času ravnateljstva Antona Polenca. V pripravljalnem odboru so bili Jože Bole, Janez Matjašič, Ernest Mayer, Kazimir Tarman, Franc Sušnik, Vinko Stergar, Stane Peterlin, Anton Polenec in Janez Gregori. Čeprav so segale priprave v leto 1975 (Slika 6), nosi prva številka revije *Scopolia* letnico 1978 (BRELIH & PETROV 1978), izšla pa je leto kasneje, kar dokazuje številka pod kolofonom citiranega mnenja Republiškega komiteja SR Slovenije iz leta 1979 (št. 4210-300/79) glede oprostitev temeljnega davka od prometa proizvodov. Iz kolofona revije je razvidno, da jo je sofinancirala Raziskovalna skupnost Slovenije. V uredniškem odboru so bili Jože Bole, Ernest Faninger, Janez Gregori (urednik), Stane Peterlin, Anton Polenec, Kazimir Tarman in Tone Wraber.

6. Obdobje Marka Aljančiča (1980–1982)

Marko Aljančič (1933–2007) je muzej vodil zgolj kratek čas, od leta 1980 do 1982. Zaradi nesoglasij v kolektivu v času samoupravnega socializma je odstopil. Do upokojitve je ostal v službi kot dokumentalist.

Spremembe za izboljšanje prostorskih pogojev v tem obdobju ni bilo, stanje študijskih zbirk je bilo slabo. Iz intervjuja z ravnateljem razberemo, da je bilo delo muzeja okrnjeno zaradi obnavljanja električne napeljave. Sicer pa je muzej odprl razstave Darwinizem na Slovenskem, Poljudno naravoslovno slovstvo na Slovenskem in ob dnevu mladosti razstavo likovnih del lju-bljanskih šol (ADAMIČ 1982).

Med občasnimi razstavami je bila oktobra 1980 postavljena razstava Redke in ogrožene živalske vrste, ob kateri je izšel katalog (BRELIH & GREGORI 1980).

Ob dvajsetletnici Društva za raziskovanje jam Simon Robič Domžale je Prirodoslovni muzej Slovenije, ki ga je vodil Aljančič, prejel bronasto Robičevo plaketo.

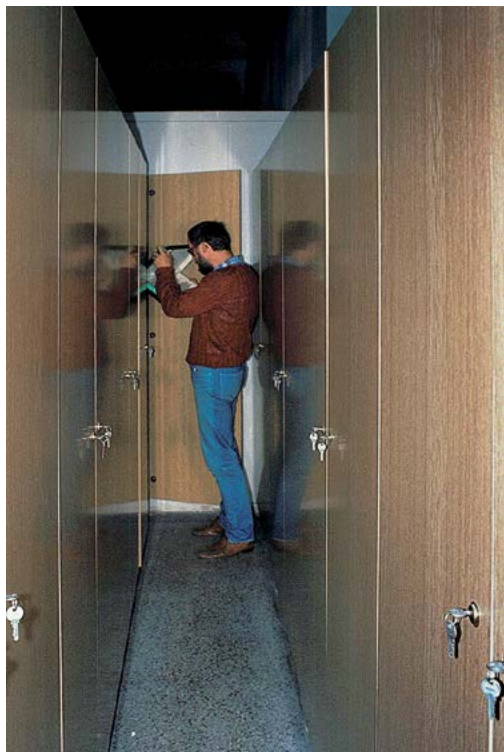
7. Obdobje dr. Ignaca Sivca (1982–1992, 2001–2002)

Dr. Ignac Sivec (rojen 1947) je vodil Prirodoslovni muzej Slovenije dobrih deset let, in sicer od začasnega mandata vršilca dolžnosti ravnatelja do rednega mandata v letih 1982–1992 ter krajše obdobje po upokojitvi svojega naslednika dr. Matije Gogale, ponovno kot vršilec dolžnosti (ARHIV PMS). Ignac Sivec je bil član predsedstva Zveze muzejev Slovenije 1983–1993 in predsednik sekcije naravoslovnih muzejev Jugoslavije 1983–1986 (<https://www.nationalgeographic.si/o-reviji-national-geographic/dr-ignac-sivec/>).

V času ravnateljstva Ignaca Sivca so se v muzeju intenzivno ukvarjali s prostorskimi težavami in bistveno vplivali na njihovo reševanje. Poskrbeli so za študijsko gradivo, ki je bilo izpostavljeno na odprtem, hladnem in vlažnem stopnišču in kasneje umaknjeno v bokse na hodniku v prvem nadstropju (I. Sivec, ustno, Slika 7). Muzej se je prilagajal spremembam, ki so vplivale predvsem na krčenje razstavnih površin. Te spremembe so se zgodile leta 1986 zaradi prilagajanja namestitvi centralne kurjave v skupni muzejski hiši, v kateri so takrat

še vedno delovali trije muzeji: Prirodoslovni muzej Slovenije, Narodni muzej Slovenije in Slovenski etnografski muzej. Skrčil se je razstavni prostor, potrebno je bilo podreti del Zoisove zbirke mineralov (ARHIV PMS; ČINČ JUHANT 2019), zaradi del pa so bile v eno izmed dvoran umaknjene tudi vse študijske zbirke iz delovnih prostorov, hodnikov in ostalih površin (ARHIV PMS). S tem je muzej nekoliko pridobil pri delovnih prostorih, za dobro četrtino pa so se zmanjšale razstavne površine. Te je zasedel začasni depo, nameščen v veliki razstavni dvorani, ki je danes namenjena občasnim razstavam. Tam so bile zbirka sesalcev, herbarij, številne entomološke suhe zbirke, malakološka zbirka, material iz drugih nevretenčarskih skupin, ribe, plazilci, dvoživke in del zbirke ptičev). Z nakupom 38 omar v letu 1987 so se pogoji za urejevanje zbirk izboljšali. Ker je bil olajšan dostop do posameznih primerkov, je bilo olajšano tudi vzdrževanje zbirk. Namestitev centralne kurjave in priključitev na mestni toplovod je omogočila delo pri sobni temperaturi, hkrati pa je bil muzej lahko odprt vse leto.

Leta 1986 se je muzej skupaj z Narodnim muzejem Slovenije in Slovenskim etnografskim muzejem neuspešno potegoval za prostore Centralne tehniške knjižnice na Tomšičevi, kar bi izboljšalo delovne pogoje za osebe in za knjižnice vseh treh muzejev. Drugo možnost za izboljša-

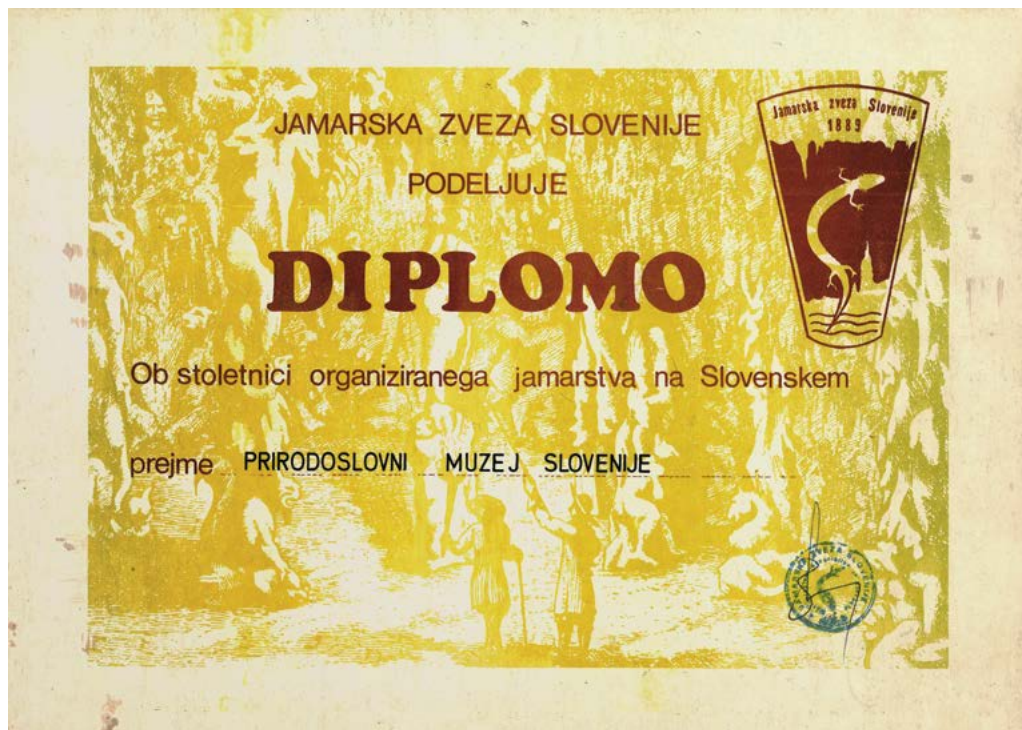
Slika 7: Ignac Sivec v depojskem boksu na hodniku v prvem nadstropju, kamor je bilo muzejsko gradivo umaknjeno s stopnišča. Fotografija: Ignac Sivec; Arhiv PMS.

Figure 7: Ignac Sivec in a depot box on the hallway on the first floor, where museum collections was transferred from the stairs. Photo: Ignac Sivec; Archive PMS.

Slika 8: Odprtje prenovljenega razstavnega dela Zoisove zbirke mineralov leta 1988 in avtor Ernest Faninger. Fotografija: Andrej Grum

Figure 8: Opening of the renovated exhibition of Zois' Mineral Collection in 1988 and its author Ernest Faninger. Photo: Andrej Grum

Slika 9: Prirodoslovni muzej Slovenije je leta 1989 ob stoletnici organiziranega jamarstva prejel diplomu Jamarske zveze Slovenije (ARHIV PMS). Z jamarji in začetki organiziranega varstva narave je muzej zgodovinsko povezan (SIMIČ 2002). Leta 1944 je bila ustanovljena posvetovalna delovna skupina za varstvo prirode in prirodnih spomenikov, katere ustanovitev in prvi objavljen seznam sta razvidna iz Prirodoslovnih izvestij (Kos 1944, Šivic 1944).

Figure 9: In 1989, at the occasion of a centenary of organized caving, the National Speleological Association awarded the Slovenian Museum of Natural History with a Diploma (ARCHIVE PMS). The museum is historically connected with speleology and the beginnings of nature conservation (SIMIČ 2002). In 1944 a consultative working group for the protection of nature and natural monuments was established. The founding document for the group and its first paper were published in a periodical *Prirodoslovna izvestja*, issued by the Museum (Kos 1944, Šivic 1944).

nje prostorske problematike v hiši so muzeji videli z adaptacijo podstrešnih prostorov. Leta 1988, ob stoletnici stavbe, je bila na novo postavljena Zoisova zbirka mineralov (FANINGER 1988a, 1988b; ČINČ JUHANT 2019), naslednje leto pa je muzej pridobil delovne prostore na podstrešju, kamor so se preselili uprava, del zaposlenih in mokre nevretenčarske zbirke (ARHIV PMS). Ignac Sivec se je intenzivno boril za novogradnjo v Biološkem središču pod Rožnikom in ima zasluge, da je muzej pristopil k izdelavi prvih projektov za novogradnjo. Sprejet je bil prostorsko ureditveni načrt, določena je bila lokacija Prirodoslovnega muzeja Slovenije v sklopu bodočega Biološkega središča, odkupljene so bile parcele za novogradnjo. Leta 1989 je bil izdelan idejni projekt. Projekt je bil dokončan v naslednjih letih, v obdobju Matije Gogale, a le na papirju.

Muzealije so bile v času Sivčevega vodenja nameščene tudi izven muzejske hiše (geološka zbirka na Župančičevi in ornitološka zbirka na Žibertovi). Muzej je namreč leta 1988 zamenjal stavbo v Stožicah za dve stanovanjski enoti na Žibertovi 1 (dokončna zemljiškopravna ureditev

je bila opravljena leta 1993), kjer so bili prostori za ornitološko dejavnost (GREGORI 2009). PRAPROTNIK (2015) navaja, da so ob preurejanju podstrešnih prostorov leta 1988 našli ostanke pogrešane zbirke lesa (od 751 vrst lesa se je ohranilo 115 primerkov). Večji del zbirke se je izgubil pred letom 1975, ko je Praprotnikova nastopila službo v muzeju.

Iz dokumentacije (ARHIV PMS) je razvidno, da je v osemdesetih letih muzej pestilo obdobje inflacije. Učinkovito upravljanje z muzejskimi sredstvi je leta 1990 muzeju omogočilo nakup stanovanja v Vrsarju in vpis lastninske pravice na Prirodoslovni muzej Slovenije, kar je kasneje povzročilo težave. Muzej je leta 1991, z Zakonom o zavodih, namreč postal upravljavec državnega premoženja, lastnik pa je bila država. Zaradi pravno formalnih posebnosti med Slovenijo in Hrvaško lastništva do danes ni bilo možno zemljiškoknjižno urediti.

Po opremljenosti, znanju na področju računalništva in po raziskovalnem delu je muzej izstopal iz muzejskega povprečja. Po zaslugi Sivca je bil muzej tudi sicer med naprednejšimi računalniško podprtimi organizacijami v Sloveniji. Za potrebe računalniškega izobraževanja je, v letu 1989 pridobljenih podstrešnih prostorih, muzej opremil računalniško predavalnico, v kateri so potekale delavnice za muzejske delavce vseh slovenskih muzejev. Pri izvedbi delavnic so sodelovali Mojmir Štangelj (vodja delavnice), Matija Gogala, Tomi Trilar in Breda Činč (ARHIV PMS; I. Sivec ustno).

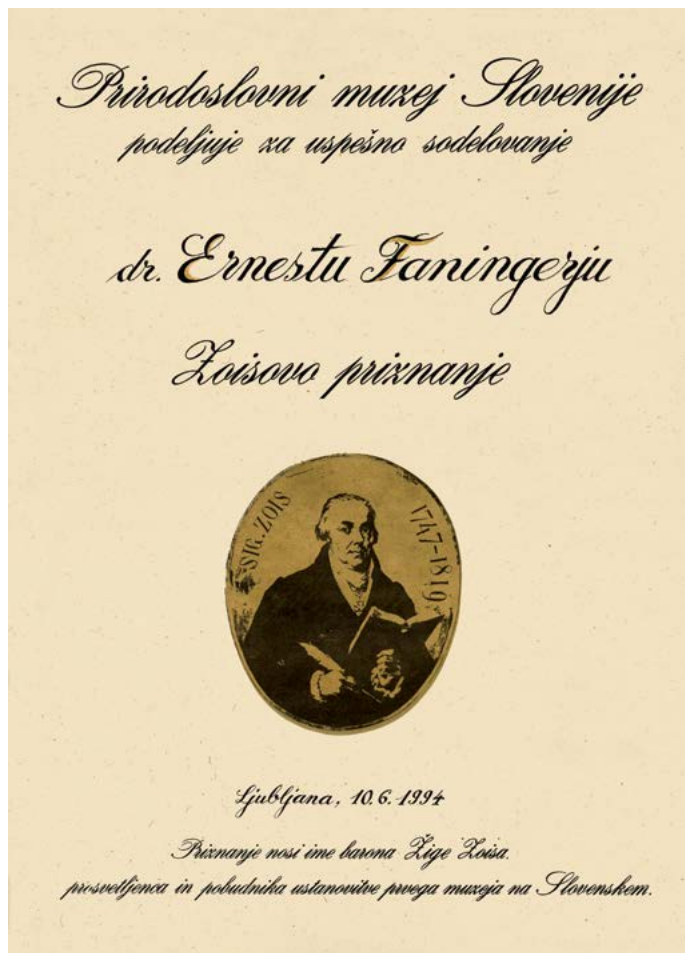
Med stalnimi razstavami, v času, ko je muzej vodil Ignac Sivec, je bila leta 1985 preurejena paleontološka dvorana. Novo postavitev geološko-paleontološke zbirke avtorice Katarine Krivic je komentiral PAVŠIČ (1986): »Vsekakor se vsebina in oprema dvorane lahko kosata z modernimi postavitvami v svetu, česar pa žal ne moremo trditi za vse razstavne prostore v Prirodoslovnem muzeju.« Ob stoletnici muzejske stavbe leta 1988 je bila preurejena Zoisova zbirka mineralov (FANINGER 1988B, Slika 8). Istega leta je bila prenovljena razstavna zbirka ptičev, za katero je poskrbel Ivo Božič.

Med občasnimi razstavami s katalogom (TRAMPUŽ 1990; ČINČ JUHANT & FANINGER 1997), so bile v času Sivčevega vodenja muzeja razstavi Jaz in Prirodoslovni muzej (1990) in 250-letnica rojstva Žige Zoisa (1997). Občasne razstave z zloženko ali brez tiskovine niso omenjene. Med pomembnejšimi publikacijami, ki jih je muzej izdal v njegovem obdobju, je knjiga Sesalci Slovenije (KRYŠTUFEK 1991), ki jo je spremljala občasna razstava.

Prirodoslovni muzej Slovenije je leta 1986 prejel priznanje Zveze prijateljev mladine občine Ljubljana center za prispevek pri delovanju organizacije (ANONYMOUS 1986). V povezavi z mednarodnim posvetovanjem o izobraževalni vlogi muzejev je leta 1987 Zveza društev muzejskih delavcev Jugoslavije podelila strokovno Priznanje (Povelja) za izjemne uspehe in ustvarjalnost v muzejskem delu Ljerki Trampuž. Leta 1988, ob stoletnici obstoja Zemaljskega muzeja Bosne in Hercegovine, je Prirodoslovni muzej Slovenije prejel priznanje za uspešno sodelovanje in doprinos k delu in razvoju njihove ustanove. Ob stoletnici organiziranega jamarstva na Slovenskem leta 1989, je Prirodoslovni muzej Slovenije prejel diplomu Jamarske zveze Slovenije (Slika 9). Leta 1992 je Marija Gosar prejela Valvasorjevo nagrado za življenjsko delo (L. Trampuž, ustno).

8. Obdobje dr. Matije Gogala (1992–2001)

Med letoma 1992 in 2001 je Prirodoslovni muzej Slovenije vodil dr. Matija Gogala (rojen 1937). V času njegovega direktorovanja se je muzej dodatno opremil s tehniko, posodobil računalniško mrežo in se že leta 1998 predstavil tudi na medmrežju (ŠTANGELJ 1998). Poskrbel je tudi za drugo opremo (digitalne kamere, naprave za snemanje zvoka in podobno). V njegovem obdobju so bili dokončani prvi projekti za novogradnjo muzeja v Biološkem središču pod

Slika 10: Prirodoslovni muzej Slovenije podeljuje Zoisovo priznanje zunanjim sodelavcem, ki s svojim delovanjem bistveno pripomorejo pri izvajanju muzejskega poslanstva. Tega priznanja ne gre zamenjati za priznanje in nagrado enakega imena, ki ju je Vlada Republike Slovenije začela leta 1998 podeljevati za dosežke na področju znanosti. Gornje priznanje je bilo leta 1994 podeljeno Ernestu Faningerju. Arhiv PMS.

Figure 10: Slovenian Museum of Natural History grants Zois' Award to external collaborators for their significant contribution to the implementation of the Museum's mission. This Award is not to be confused with awards of the same name which are since 1998 presented by the Government of the Republic of Slovenia for achievements in science and research. The above recognition was granted to Ernest Faninger in 1994. Archive PMS.

Rožnikom. V tem času je bila raziskovalna dejavnost muzeja v primerjavi z drugimi muzeji na visoki ravni, kar je razvidno iz bibliografij sodelavcev.

Med stalnimi razstavami in katalogi stalnih razstav, ki so jih sodelavci pripravili v času, ko je muzej vodil Matija Gogala, so med zahtevnejšimi postavitev septarijske konkrecije, Pedagoški vodnik po razstavnih zbirkah (TRAMPUŽ 1998), model kraške jame z razstavo Človeška ribica ali močeril (dokončno postavljena 2001) in stalna vitrina s slovenskimi minerali (2001).

Med lastnimi občasnimi razstavami s katalogom ali publikacijo so bile v tem obdobju predstavljene razstave »Entomologia slovenica« (1992), »Fosili Tržaško-Komenskega Krasa: ostanki živih bitij izpred 95 milijonov let« (1994), »Varstvo narave na Slovenskem« (1995 v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije), »Mineraloške zanimivosti Makedonije« (1997), »Skrita bogastva Makedonije« (1999) in »Narava Slovenije: Ljubljansko barje in Iška« (2001). Omenjene so zgolj razstave, ki jih dopolnjuje katalog ali druga ustrezna publikacija, pri kateri so pisci besedil praviloma avtorji razstave (GOGALA et al. 1992; CALLIGARIS et al. 1994; ALJANČIČ 1995; JERŠEK & KARDELJ 1997; ŽORŽ et al. 1999; GOGALA 2001). Občasne razstave z zloženko ali brez tiskovine niso omenjene.

Ministrstvo za kulturo je konec leta 1997 soglašalo z najemom depojskih prostorov, ki jih muzej od leta 1998 najema v BTC. Z najetimi prostori je muzej pridobil trikrat večjo depojsko površino. Z delno ločenimi režimi in s selitvijo ogroženih dislociranih zbirk iz vlažnih kletnih prostorov na Župančičevi ulici, so se pogoji za depojske zbirke bistveno izboljšali. Selitev študijskih zbirk (zbirka sesalcev, herbarij, številne entomološke suhe zbirke, zbirka polžev, material iz drugih nevretenčarskih skupin, ribe, plazilci, dvoživke in del zbirke ptičev) je omogočila sprostitev dvorane, ki jo muzej od takrat namenja občasnim razstavam. Najem depojskih prostorov v BTC je predstavljal začasno rešitev do pridobitve stalnih prostorov, predvidenih istega leta v Zakonu o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi (ZSNNPK) Ur.l. RS, št. 24/1998.

Eden izmed izstopajočih projektov, povezanih z muzealijami v tem obdobju, je bila vakuumska impregnacija mamutovih kosti, potrebna za njihovo zaščito. Vakuumska naprava je bila konstruirana in izdelana na Institutu Jožef Stefan ter v letu 1996 za potrebe projekta začasno postavljena v kletne prostore Narodnega muzeja Slovenije (od takrat ni bila v uporabi in jo danes trajno hrani Tehniški muzej Slovenije).

Leta 1993 je v sozaložništvu Entomološkega društva Štefana Michielija začela izhajati znanstvena revija Acta entomologica Slovenica, katere urednik je od začetka dr. Andrej Gogala. V reviji se objavljajo dela iz entomologije, ki so nacionalnega pomena za ozemlje Slovenije, saj prispevajo velik delež k poznavanju biodiverzitete Slovenije.

Leta 2001 je Prirodoslovni muzej Slovenije prejel častno listino Geološkega zavoda Slovenije za dolgoletno sodelovanje na področju geologije.

9. Obdobje dr. Brede Činč Juhant (od 2002)

Leta 2002 je dr. Breda Činč Juhant (rojena 1963) prevzela vodenje muzeja in ga še vedno vodi. V tem času je dejavna v Skupnosti muzejev Slovenije, pretežni del mandata kot članica predsedstva. Od leta 2016 je članica izvršnega odbora mednarodnega muzejskega sveta za naravoslovne muzeje in zbirke (ICOM NATHIST). Njen mandat je tesno povezan s prizadevanji za ureditev osnovnih pogojev za delovanje muzeja (ČINČ JUHANT 2008, 2016, 2019, 2021; ČINČ JUHANT et al. 2008).

V letu 2004 so bili zaključeni drugi - tudi izvedbeni - projekti za novo muzejsko zgradbo v Biološkem središču, ki se žal niso uresničili. Kljub izjemni podpori javnosti (tudi vodilnih akademskih institucij), ki jo je muzej pridobil s prizadevanji in v tesnem sodelovanju s Strokovnim svetom PMS v letu 2018 (ČINČ JUHANT 2019), se muzej še vedno sooča z vse večjimi prostorskimi težavami. Šele ob dvestoletnici muzeja se je država odločila pristopiti k tretjim projektom, in sicer v povezavi s prostori na Metelkovi 6, ki so potrebni obnove in prilagoditve muzejskim potrebam (ČINČ JUHANT 2021, [HTTPS://WWW.GOV.SI/NOVICE/2020-11-06-ODZIV-MINISTRSTVA-V-ZVEZI-S-STAVBO-NA-METELKOVI-ULICI-6](https://www.gov.si/novice/2020-11-06-ODZIV-MINISTRSTVA-V-ZVEZI-S-STAVBO-NA-METELKOVI-ULICI-6)).

Iz muzejske dokumentacije je razvidno, da se je Prirodoslovni muzej Slovenije pozitivno odzival na pobude Ministrstva za kulturo glede upravljanja z nepremičninami v lasti države, v kolikor so predstavljale dodatne kapacitete (niso ogrožale rešitve osnovne prostorske problematike). Leta 2002 se je muzej odzval na ponudbo ministrstva za upravljanje graščine Polhov Gradec. Svet Prirodoslovnega muzeja Slovenije je leta 2002 sprejel sklep, da se načelno strinja s prevzemom upravljanja graščine v Polhovem Gradcu pod pogojema, da (1) upravljanje graščine ne bo vplivalo na potek novogradnje muzeja v Biološkem središču, na spremembo statusa in obsega dejavnosti v muzejski hiši na Prešernovi in, da (2) bo ministrstvo pokrilo vse obratovalne in programske stroške, ki bodo nastali z upravljanjem z graščino in njeno

Slika 11: Kovinski predalniki v depojskih prostorih na Žibertovi. Fotografija: David Kunc.

Figure 11: Metal specimen cabinets in the depository located in Ljubljana. Photo: David Kunc.

upravljanje ne bo finančno bremenilo obstoječe redne dejavnosti muzeja. V letih 2002 do 2005, ko je bil zaključen denacionalizacijski postopek, ki je oviral primopredajo gradu, so potekali pogovori z Ministrstvom za kulturo v zvezi z upravljanjem gradu Polhov Gradec. Na sestanke v zvezi z graščino je ministrstvo vabilo tudi druge zainteresirane (Občina Dobrova – Polhov Gradec, Zavod za varstvo kulturne dediščine OE Ljubljana, Javni zavod Polhograjska graščina). Do zavezujočega dogovora s Prirodoslovnim muzejem Slovenije v tem času ni prišlo. Graščino je prejel v upravljanje Slovenski etnografski muzej za namene Muzeja pošte in telekomunikacij, ki v gradu deluje od leta 2008. (<https://www.tms.si/stalne-razstave/muzej-poste-in-telekomunikacij/>).

Leta 2016 je Jana Mlakar, kot vodja Direktorata za kulturno dediščino, na sestanku v Prirodoslovnem muzeju Slovenije predlagala, da muzej upravlja z gradom Turjak. Ne glede na odziv muzeja (ki dokazuje obstoj ustnega predloga) je ministrstvo leta 2019 grad Turjak oddalo v najem (<https://www.gov.si/novice/2019-08-08-grad-turjak-po-vec-letih-ponovno-odpira-svoja-vrata/>).

Ministrstvo za kulturo je Prirodoslovni muzej Slovenije konec leta 2017 zaprosilo, da po koncu obnove prevzame v upravljanje grad Borl. Kljub opozorilu Sveta Prirodoslovnega muzeja Slovenije konec leta 2017 (da je upravljanje z gradom Borl za številčno skromni kolektiv veliko breme in predstavlja finančno neznanko) je direktorica podprla idejo z navedbo, da se z morebitnim prevzemom v upravljanje ne rešuje prostorska problematika muzeja. Leta 2018 sta ministrstvo in muzej podpisala Pismo o nameri, o sodelovanju pri prevzemu upravljanja obnovljenega gradu Borl in prirodoslovne zbirke v teh prostorih, v katerem je v zadnji alineji navedeno: "Ministrstvo za kulturo bo Prirodoslovnemu muzeju Slovenije zaradi dodatnih nalog v zvezi z upravljanjem in izvedbo kulturnega programa na gradu Borl, v okviru sofinanciranja programa dela, zagotovilo sredstva za stroške dela za dve novi zaposlitvi ter povečane splošne stroške delovanja in povečane programske stroške." Objavljene izjave ministrstva upoštevajo preliminarni dogovor, da upravljanje po predvideni obnovi prevzame muzej (<https://ptujinfo.com/novica/lokalno/foto-obnovitvena-dela-na-gradu-borl-v-polnem-teku-bazen-ze-na-pol-zasuli/147953>, https://www.tednik.si/druzba/23449-cirkulane-obnova-gradu-borl-za-tri-mesece-podaljsana?fbclid=IwAR32HNM9vV7ZsWAeCw7_zqADg-IYwOqfuuidS2EFD03TauNSrauAeNIAIDQ, <https://www.vecer.com/lokalno/podravje/zivljenje-v-gradu-borl-zamisljeno-kot-preplet-narave-in-ljudi-10201281>). Prirodoslovni muzej Slovenije pričakuje prevzem dela gradu (in z njim povezanih površin) v upravljanje v letu 2021. Z načrtovanim prevzemom se muzeju odpirajo možnosti za razvoj naravoslovnega središča, v kolikor država prepozna vrednost naravoslovnih vsebin tudi v povezavi z obnovo preostalega dela gradu.

Kljub temu, da muzej v tem obdobju ni pridobil novih in dodatnih prostorov, je izboljšal pogoje hranjenja muzealij v dislociranih depojskih prostorih. V najetih prostorih v BTC je poskrbel za predprostor pred vhodom v centralni depo, ki omogoča izvajanje prehodne karantene, in poskrbel za ustrežnejše prezračevanje po dezinfekciji (ventilacija). V depojskih prostorih na Žibertovi se je stanje izboljšalo z namestitvijo sistema klimatskega nadzora (2013 in 2019), ki uravnava ustrezno temperaturo in vlažnost v obeh poslovnih prostorih in z ureditvijo predprostora, ki pripomore k vzdrževanju ustreznega režima. Z nakupi kovinskih predalnikov in regalov (Slika 11) za potrebe zbirk Kustodiata za vretenčarje v depojskih prostorih na Žibertovi (v letih 2013, 2019, 2020) so se najbolj izboljšali pogoji za vretenčarske zbirke, tudi z nakupom opreme za preparatorsko delavnico v letu 2018. Tudi stanje v razstavnih zbirkah se je glede na poročilo o stanju muzealij iz leta 2017 (KUSTODIAT ZA VRETEČARJE 2017) malenkost izboljšalo, saj je nekaj najdragocenejših muzealij že premeščenih v depoje.

Med muzealijami, pridobljenimi v tem času, je bila deležna izjemnega odziva javnosti pridobitev okostja brazdastega kita v letu 2003 (JERNEJC KODRIČ in sod. 2012). Za to pridobitev je muzej pridobil podporo petih različnih ministrstev. Pomembni sta tudi objavljeni zgodovini obročkovaške dejavnosti (GREGORI 2009; VREZEC & FEKONJA 2017) in Alpskega botaničnega vrta Juliana v Trenti (PRAPROTNIK 2012).

Leta 2005 je začela na pobudo Ignaca Sivca kot sourednika izhajati mednarodna znanstvena spletna revija ILLIESIA - International Journal of Stonefly Research. Revija objavlja članke, ki obravnavajo katerokoli področje raziskav žuželčjega reda vrbnic (Plecoptera, Insecta), in je prosto dostopna na svetovnem spletu (<http://illiesia.speciesfile.org/>).

Stalne razstave, ki so jih sodelavci pripravili ali obnovili v tem obdobju, so »Slovensko morje« (2009), predstavitveni del pred »Gozdno dioramom« (v letih 2016 in 2017), obnovljene geološke razstave z vodnikom (JERŠEK & KRIŽNAR 2017), stalna postavitve tektonske krogle na muzejskem dvorišču (2018), nov model kraške jame (2019) in obnova dveh dioram, »Barjanske« (2019) in »Alpske« (2020).

Med občasnimi razstavami s katalogom ali publikacijo so bile v tem obdobju postavljene razstave »Narava Slovenije: Mura in Prekmurje« (2002), »Kače – zakaj se jih bojimo?!«

(2002), »Narava Slovenije: Alpe« (2004), »Dragulji - v kamen ujeta barva« (2005), »Kaj Spreminja svet« (2006), »Skrivnosti gozda« (2007), »Evolucija Zemlje« in »Geološke značilnosti Slovenije« (2009), »Skrivnostna smrt mlade Leonore« (2011), »Živela evolucija!« (2014), »Svetloba, ujeta v kamen« (2015), »Naše malo veliko morje« (2016), »Kako potujejo semena« (2018) in »Razsvetljeno naravoslovje: Scopoli in Zois« (2019). Vse omenjene občasne razstave so vključevale publikacijo (GOGALA 2002; TOME 2002, 2007, 2014, 2016; TRILAR (ur.) et al. 2004; JERŠEK & DOBNIKAR 2005; JERŠEK (ur.) 2006, 2009, 2015; JERNEJC KODRIČ (ur.) 2011; PUNGARŠEK 2018; KRYŠTUFEK (ur.) 2019). Občasne razstave z zloženko ali brez tiskovine niso omenjene.

Za kakovostno delo v zadnjem obdobju je Prirodoslovni muzej Slovenije prejel številne zunanje potrditve, med njimi tudi najvišja priznanja s področja muzejstva (Valvasorjeve nagrade in priznanja) in raziskovanja (Zoisova nagrada). Vse potrditve v kronološkem zapisu niso navedene (npr. tržiška priznanja posameznikom, nominacije). V letu 2002 je muzej prejel priznanje Turističnega društva Tržič. Za projekt Dareta Šereta »Kje v Afriki prezimujejo kmečke lastovke« je istega kleta prejel prvo nagrado družbe FORD za ohranjanje naravne in

Slika 12: Prejemniki Valvasorjeve nagrade za leta 2017 za razstavo »Naše malo veliko morje« (stojijo od leve proti desni): Mojca Jernejc Kodrič, Tea Knapič, Alenka Jamnik, Miha Jeršek, Ljerka Trampuž, Staša Tome, Breda Činč Juhant, Boris Kryštufek, Al Vrezec in Urška Kačar. Spredaj so Tomi Trilar, Špela Pungaršek in Matija Križnar; manjka Andrej Gogala. Fotografirano na razstavi leta 2017. Fotografija: Ciril Mlinar Cic.

Figure 12: The recipients of the Valvasor Award for the exhibition "Our Little Big Sea" (standing from left to right): Mojca Jernejc Kodrič, Tea Knapič, Alenka Jamnik, Miha Jeršek, Ljerka Trampuž, Staša Tome, Breda Činč Juhant, Boris Kryštufek, Al Vrezec and Urška Kačar in front are Tomi Trilar, Špela Pungaršek and Matija Križnar; missing is Andrej Gogala. The photograph was taken in 2017 inside the display room. Photo: Ciril Mlinar Cic.

kulturne dediščine za leto 2002. V letu 2003 je Valvasorjevo priznanje prejela Staša Tome za odmevno razstavo »Kače – zakaj se jih bojimo?!?« v letu 2002. Iste leta je Tomi Trilar prejel nagrado Zlati legat za zvočno zgoščenko »Gozdne ptice Slovenije« založnika Prirodoslovnega muzeja Slovenije, kot najboljše slovensko delo s področja ornitologije v letu 2002. Leta 2005 je Miha Jeršek prejel priznanje Prometej znanosti za razstavo Prirodoslovnega muzeja Slovenije »Dragulji – v kamen ujeta barva«. Prirodoslovni muzej Slovenije je leta 2006 ponovno prejel priznanje Turističnega društva Tržič. Leta 2008 so Staša Tome, Ivo Božič, Breda Činč Juhant, Mojca Jernejc Kodrič, Tomi Trilar in Ljerka Trampuž prejeli Valvasorjevo priznanje za leto 2007 za izvirno izvedbo razstave »Skrivnosti gozda«. Leta 2009 so prejeli priznanje Prometej znanosti Miha Jeršek, Matija Križnar in Renato Vidrih, avtorji razstave »Evolucija Zemlje in geološke značilnosti Slovenije«. Muzej je leta 2009 prejel spominsko plaketo Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) v zahvalo za podporo pri uresničevanju poslanstva društva pri varstvu ptic in njihovih življenjskih prostorov. Leta 2012 je na jubilejnim 40. MINFOS-u Prirodoslovni muzej Slovenije prejel priznanje za poseben prispevek pri razvoju in organizaciji razstav Minfos in tudi priznanje Društva mineralov in fosilov. Iste leta so Staša Tome, Ivo Božič, Mojca Jernejc Kodrič in Boris Kryštufek prejeli najvišje muzejsko priznanje, Valvasorjevo nagrado za razstavo »Skrivnostna smrt mlade Leonore«. Srbsko biološko društvo je leta 2014 Prirodoslovnemu muzeju Slovenije podelilo Platinasto diplomu. Za publikacijo »Potovanje skozi čas« je muzej leta 2015 prejel znak kakovosti Zlata hruška. Leta 2016 je Al Vrezec prejel nagrado Zlati legat 2015 za najboljše ornitološko delo v Sloveniji. Na svečanosti ob 90 letnici skopskega naravoslovnega muzeja leta 2016 je muzej prejel plaketo Prirodonaučnega muzeja Skopje za dolgoletno sodelovanje. V letu 2017 so sodelavci Prirodoslovnega muzeja Slovenije (Breda Činč Juhant, Andrej Gogala, Alenka Jamnik, Mojca Jernejc Kodrič, Miha Jeršek, Urška Kačar, Tea Knapič, Matija Križnar, Boris Kryštufek, Špela Pungaršek, Staša Tome, Ljerka Trampuž, Tomi Trilar in Al Vrezec) prejeli Valvasorjevo nagrado za razstavo »Naše malo veliko morje« (Slika 12). Ustanova Slovenska znanstvena fundacija je leta 2018 Tomiju Trilarju podelila priznanje Prometej znanosti v letu 2017. Na slovesnosti ob 30-letnici Fakultete za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru leta 2019, je Prirodoslovni muzej Slovenije prejel zahvalno listino za odlično strokovno in raziskovalno sodelovanje s Fakulteto za naravoslovje in matematiko. Leta 2020 je Boris Kryštufek prejel Zoisovo priznanje za pomembne dosežke pri raziskovanju biodiverzitete sesalcev, pri čemer je bilo v obrazložitvi poudarjeno, da njegovo delo temelji na proučevanju muzejskih zbirk.

Dvestoletnica muzeja v letu 2021 je mejnik in zaključek poglavja v zgodovini Prirodoslovnega muzeja Slovenije, ki ga v pričakovanju prostorov na Metelkovi 6 in na gradu Borl čakajo novi izzivi.

Zaključek

Kratek pregled obdobja po letu 1944 kaže, da se je muzej po odcepitvi stalno soočal s prostorsko stisko. Leta 1947, v obdobju Angele Piskernik, se je kvadratura, namenjena Prirodoslovnemu muzeju v Ljubljani, zmanjšala za tri dvorane v pritličju, ki so bile namenjene Slovenskemu etnografskemu muzeju. S formalno priključitvijo Ornitološkega observatorija v letu 1949 je muzej pridobil nepremičnino v Stožicah. Do obdobja Ignaca Sivca se prostorsko stanje Prirodoslovnega muzeja Slovenije ni spremenilo. V njegovem obdobju je muzej poskrbel za muzealije, ki so bile na stopnišču in kasneje v provizoričnih prostorih na hodniku. Kasneje se je muzej odrekel razstavni dvorani ter jo namenil in opremil za študijske zbirke (1986). V istem letu je muzej pristopil k viziji nove muzejske zgradbe, leta 1988 z zamenjavo objekta v Stožicah pridobil prostore na Žibertovi 1, v letu 1989 je pridobil delovne prostore na podstrešju in leta 1990 kupil stanovanje v Vrsarju. V obdobju Matije Gogale je muzej leta 1998 pridobil najemne prostore v BTC, ki obsegajo 685 m², in dokončal prve projekte za novogradnjo, ki jih je z idejnim načrtom dorekel muzej v obdobju dr. Sivca. V obdobju Brede Činč Juhant so se z nakupom depojske opreme (omar, klimatskih naprav, ureditvijo vstopnega prostora v depojski prostor z zahtevnejšim režimom) spremenili zgolj pogoji v delu obstoječih depojskih prostorov, stanje pa se je zaradi naraščajoče količine muzealij poslabšalo. Izdelani so bili drugi projekti za novogradnjo. Do leta 2021 prostorske težave niso rešene in ob dvestoletnici država načrtuje tretje projekte za namen Prirodoslovnega muzeja Slovenije na Metelkovi 6. Povečanje površine za dejavnost Prirodoslovnega muzeja Slovenije je predvideno v letu 2021 z delom gradu Borl (po zaključenih obnovitvenih delih in postavitvi naravoslovne razstave).

Razstavna dejavnost Prirodoslovnega muzeja Slovenije, ki je temeljila na prenatrpanih in sistematičnih postavitvah, je v času dr. Polenca s predstavitevami narave v muzeju s pomočjo dioram izjemno napredovala. Na žalost v kasnejšem obdobju ni bilo tolikšnih sprememb, ker zaradi pričakovane nove stavbe v razstavni program ni bilo zadostnih vlaganj. Kljub temu so bile tudi v obdobju Ignaca Sivca in Matije Gogale postavljene sodobnejše razstave. V zadnjem dvajsetletnem obdobju je muzej poskrbel za več razstavnih projektov, ki so doživeli tudi zunanje potrditve.

Zgodovinsko gledano se je muzej po letu 1944 kadrovsko okreplil, v zadnjem obdobju pa je izgubil tri sistemska delovna mesta. Zagotovljenih ima 23 delovnih mest, s projektnimi sredstvi in delnimi zaposlitvami pa ima trenutno zaposlenih 27 oseb. Glede na povečani obseg dela in razvoj muzejske dejavnosti je muzej kadrovsko podhranjen.

Strokovni svet Prirodoslovnega muzeja Slovenije je izpostavil, da je v muzejski mreži, financirani iz državnega proračuna, delež zaposlenih na področjih zoologije, botanike, geologije, mineralogije in paleontologije manj kot 3%, medtem ko je bila pred 200 leti muzejska dejavnost vezana pretežno na naravoslovje (KRYŠTUFEK s sod. 2018). Današnja kadrovska zasedbo težko primerjamo z obdobjem dr. Planine s štirimi kustosi, kar je bilo takrat pozitiven podatek. Kadrovsko je naravoslovno muzealstvo v Sloveniji, glede na druge muzejske, stroke nazadovalo.

Oris zgodovine po letu 1944 predstavlja zgolj osnovo za raziskovanje zgodovine s poudarki na prostorskih težavah, razstavni dejavnosti, periodiki in z navedbo zunanjih potrditev muzeja in sodelavcev. Dopolnjuje že objavljeno zgodovino dela muzejske dejavnosti (GREGORI 2009; PRAPROTNIK 2012), ki poteka v okviru Kustodiata za vretenčarje (Slovenski center za obročkanje ptičev) in Kustodiata za botaniko (Alpski botanični vrt Juliana v Trenti). Oris zgodovine bodo v naslednji številki Scopolie dopolnili kustodiat in oddelki, s predstavitevijo vsebin, ki v prispevku niso zajete (študijske zbirke, slovenski arhiv živalskih zvokov, programi za javnost idr.).

Viri / References

- ADAMIČ, A., 1982: Premalo cenjeno bogastvo. *Dogovori*, 10/12: 9.
- ALJANČIČ, M., J. GREGORI, N. PRAPROTNIK, B. HLAD, S. PETERLIN, P. SKOBERNE & J. VIDIC, 1995: *Varstvo narave na Slovenskem*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 87 pp.
- ANONYMOUS, 1946: Naš prirodoslovni muzej. *Slovenski poročevalec*, 65 (17.3.1946): 7.
- ANONYMOUS, 1986: Spoznanja nam kažejo pot. *Dogovori*, 13/9: 2.
- BEVK, S., 1947: Naravoslovni muzej (opomba: podpisano poglavje članka V preurejenih muzejih). *Tovariš* 3/22: 529 (dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-WSLVEGIY?ty=1947>)
- BOŽIČ, I., 1974: *Naš ptičji svet*. Vodnik po razstavi. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 32 pp.
- BRELIH, S., 1975: *Gospodarski pomen žuželk*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 55 pp.
- BRELIH, S., J. GREGORI, 1980: *Redke in ogrožene živalske vrste v Sloveniji*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 263 pp.
- BRELIH, S. & B. PETROV, 1978: Ectoparasitological entomofauna of Yugoslav mammals. I. Insectivora and Siphonaptera stated on them. *Scopolia*, 1: 1-67.
- CALLIGARIS, R., K. KRIVIC & M. PLENIČAR, 1994: *Fosili Tržaško-Komenskega Krasa: ostanki živih bitij izpred 95 milijonov let*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 40 pp.
- CIMERMAN, F., 1961: *Ledena doba*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 16 pp.
- ČINČ JUHANT, B., 2008: Zrcalce, zrcalce kulturno povej, bo kmalu sezidan naš novi muzej?. *Argo*, 51/2: 11-12.
- ČINČ JUHANT, B., 2016: ICOMov kodeks etike za naravoslovne muzeje. *Argo*, 59/1: 84-85.
- ČINČ JUHANT, B., 2019: Sigismondo Zois - Naravoslovec in prvotni lastnik ustanovne zbirke prvega slovenskega muzeja. *Scopolia*, 97: 7-26.
- ČINČ JUHANT, B. (intervjuvanec), 2021: Metelkova 6: Prirodoslovni muzej namesto nevladnikov. *Dnevnik*, (4. feb. 2021), <https://www.dnevnik.si/1042948538>.
- ČINČ JUHANT, B., B. ROGELJ ŠKAFAR & P. KOS, 2008: 120 let stavbe Narodnega muzeja Slovenije. *Argo*, 52/2: 10-17.
- ČINČ JUHANT, B. & E. FANINGER, 1997: *250-letnica rojstva Žige Zoisa. Žiga Zois: fužinar, naravoslovec, mineralog in zbiralec*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 19 pp.
- FANINGER, E., 1978: *Rudno bogastvo Jugoslavije*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 32 pp.
- FANINGER, E., 1986: Zgodovina Prirodoslovnega muzeja Slovenije. *Proteus*, 48 (7): 274-275.
- FANINGER, E., 1988a: Zgodovina Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Ob stoletnici stavbe. *Obzornik*, 12: 896-899.
- FANINGER, E., 1988b: *Zoisova zbirka mineralov*. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Obzorja, Maribor, 158 pp.
- GASPERIČ, J. & K. KRIVIC, 1997: Vakuumska impregnacija fosilnih kosti. *Razprave poročila (Treatises reports)*, 13: 100-103.
- GOGALA, A. (ur.), 2001: *Narava Slovenije: Ljubljansko barje in Iška*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 67 pp.
- GOGALA, A. (ur.), 2002: *Narava Slovenije: Mura in Prekmurje*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 88 pp.
- GOGALA, A., M. ALJANČIČ, M. GOGALA & I. SIVEC, 1992: *Žuželke: uspešnost množičnosti*. Ljubljana: Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 71 str.

- GOGALA, M., 2000: Umrl je prof. dr. Anton Polenec, ugledni naravoslovec, pisatelj in dolgoletni ravnatelj Prirodoslovnega muzeja Slovenije. *Acta entomologica Slovenica*, 8 (2): 91-92.
- GOSAR, M. 1973: Življenje v mlaki. Vodnik po razstavi. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 47 pp.
- GOSAR, M., 1979: *Travnik*. Vodnik po razstavi. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 34 pp.
- GREGORI, J., 2009: 80 let organiziranega obročkanja ptičev v Sloveniji. *Scopolia Supplementum*, 4: 1–208.
- JERNEJC KODRIČ, M. (ur.), 2011: *Brazdasti kit Balaenoptera physalus v Prirodoslovnem muzeju Slovenije*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana. 72 pp.
- JERNEJC KODRIČ, M., S. TOME, & B. KRYŠTUFEK, 2012: Fin whale skeleton in the Slovenian Museum of Natural History. *Scopolia*, 77: 1-168.
- JERŠEK, M., S. TOME, R. VIDRIH, & G. GREGORIČ (ur.), 2006: *Kaj spreminja svet*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 152 pp.
- JERŠEK, M. (ur.), 2009: *Evolucija Zemlje in geološke značilnosti Slovenije*, Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 383 pp.
- JERŠEK, M. (ur.), 2015: *Svetloba, ujeta v kamen*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 101 pp.
- JERŠEK, M. & M. DOBNIKAR, 2005: *Dragulji - v kamen ujeta barva*, Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana & Narava, Olševke, 168 pp.
- JERŠEK, M. & M. KARDELJ, 1997: *Mineraloške zanimivosti Makedonije*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 16 pp.
- JERŠEK, M. & M. KRIŽNAR, 2017: *Vodnik po razstavnih geoloških zbirkah Prirodoslovnega muzeja Slovenije*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 87 pp.
- KOS, F., 1944: Postanek in razvoj Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani. *Prirodoslovna izvestja*, 1: 199-219.
- KRYŠTUFEK, B., 1991: *Sesalci Slovenije*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 294 pp.
- KRYŠTUFEK, B. (ur.), 2019: Žiga Zois – popoln naravoslovec (dve stoletji po smrti). *Scopolia*, 97: 1-206 pp.
- KRYŠTUFEK, B., M. JERNEJC KODRIČ, 2013: Catalogue of the mammals in the collection of the Slovenian Museum of Natural History I. Orders: Lagomorpha, Erinaceomorpha, Macroscelidea, Afrosoricida, Scandentia, Hyracoidea, Didelphimorphia, Diprodontia, Monotremata. *Scopolia*, 79: 1-194.
- KUNAVER, J., 1991: Profesor France Planina devetdesetletnik. *Geografski vestnik*, 63: 171-172.
- KUSTODIAT ZA VRETNČARJE, 2017: *Kratko poročilo o stanju eksponatov vretenčarjev v razstavnih zbirkah Prirodoslovnega muzeja Slovenije s preliminarnim predlogom zagotavljanja nujnih razmer za njihovo ohranjanje*. Elaborat hrani Prirodoslovni muzej Slovenije, 7 pp.
- PAVŠIČ, J., 1986: Nova postavitev geološko–paleontološke zbirke v Prirodoslovnem muzeju Slovenije, *Proteus*, 49: 148-149.
- PLANINA, F., 1955: Pereči problemi Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani. *Muzeji*, 9: 87-92.
- POLENEC, A. 1959: *Narava v muzeju. Vodnik po razstavah Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani*. Mladinska knjiga, Ljubljana, 160 pp.
- POLENEC, A., 1963: *Zgodovinski razvoj živih bitij*. Vodnik po razstavi. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 16 pp.
- POLENEC, A. 1970: *Nastanek vrst*. Vodnik po razstavi. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 24 pp.
- POLENEC, A. 1973: *Izvor človeka*. Vodnik po razstavi. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 36 pp.

- PORENTA, T., 2017: *Valvasorjeve nagrade, priznanja in diplome za leto 2016*. Slovensko muzejsko društvo, Ljubljana, 24 pp.
- PRAPROTNİK, N., 2015: The botanists, their work and herbarium collections of vascular plants in the Slovenian Museum of Natural History. *Scopolia*, 83/84: 1–414.
- PRAPROTNİK, N., 2012: The Juliana Botanical Garden and lists of its plants. *Scopolia*, 75: 1–111.
- PRİRODOSLOVNI MUZEJ V LJUBLJANI, 1949: *Vodič po zbirkah Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani*, Prirodoslovni muzej v Ljubljani, Ljubljana, 47 pp.
- PUNGARŠEK, Š., 2018: *Kako potujejo semena*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 28 pp.
- STERGAR, J., 2004: Dr. Ángela Piskernik (1886 - 1967), koroška naravoslovka, naravovarstvenica in narodna delavka. *Ženske skozi zgodovino*. 32. zborovanje slovenskih zgodovinarjev: 2004: 227-257. http://www.inv.si/DocDir/Prispevki/JStergar_APiskernik.pdf.
- SIMIĆ, M., 2002: Prispevek k poznavanju zgodovine varstva jam na Slovenskem ob pripravi Zakona o varstvu podzemnih jam. *Varstvo narave*, 19 (19): 115-139.
- ŠIVIC, A., 1944: Domovinski prirodni spomeniki. *Prirodoslovna izvestja*, 1: 189-197.
- ŠTANGELJ, M. (ur.), 1998: *Prirodoslovni muzej Slovenije : Prirodoslovni muzej Slovenije, 1998-2014, Ljubljana*. <http://www2.pms-lj.si/>, <http://www2.pms-lj.si/pmsgb.html>. (Opomba: zapis v Cobissu dokazuje obstoj prvotne strani leta 1998. Prvotna spletna stran ni več dostopna - preusmeritev na obstoječo spletno stran <http://www.pms-lj.si/>, <http://www.pms-lj.si/en/>)
- TOME, S., 2002: *Kače– zakaj se jih bojimo?!?*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 71 pp.
- TOME, S. (ur.), 2007: *Skrivnosti gozda*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 167 pp.
- TOME, S. (ur.), 2014: *Živela evolucija!*. Ljubljana, 123 pp.
- Prirodoslovni muzej Slovenije, S. TOME (ur.), 2016: *Naše malo veliko morje*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 285 pp.
- TRAMPUŽ, L., 1990: *Jaz in Prirodoslovni muzej*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 28 pp.
- TRAMPUŽ, L., 1998: *Prirodoslovni muzej Slovenije. Pedagoški vodnik po razstavnih zbirkah*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 75 pp.
- TRILAR, T., A. GOGALA & M. JERŠEK (ur.), 2004: *Narava Slovenije: Alpe*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 144 pp.
- VREZEC, A., U. KAČAR, T. TRILAR, B. GOSAR HIRCI, K. MEKE, D. FEKONJA, P. VRH VREZEC, J. GREGORI, 2017: Vpijati (Coraciiformes) (Coraciiformes). *Scopolia* 91: 1-220.
- VREZEC, A. & D. FEKONJA, (ur.), 2017: *90 let organiziranega obročkanja ptic v raziskovalne namene v Sloveniji : koledar dogodkov*. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 31 pp.
- WRABER, M., 1954: Prirodoslovni muzej v Ljubljani. *Gozdarski vestnik*, 12: 234-239.
- WRABER, T., 1963: *Naše zaščitene rastline*. Vodnik po razstavi. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 40 pp.
- ŽORŽ, M., M. JERŠEK, G. MLADENOVSKI, R. ILIČ, K. KRIVIC, T. DOLENEC, T. SERAFIMOVSKI, 1999: *Skrita bogastva Makedonije (Hidden treasures of Macedonia)*. *Scopolia, Supplementum*, 2: 1-69.

Spletni viri, dostopni 16. 3. 2021

<http://illiesia.speciesfile.org/>

<https://twitter.com/PSlovenije>

<https://www.facebook.com/prirodoslovni/>

<https://www.gov.si/novice/2020-11-06-odziv-ministrstva-v-zvezi-s-stavbo-na-metelkovi-ulici-6>

<https://www.instagram.com/prirodoslovnimuzej/>

<https://www.nationalgeographic.si/o-reviji-national-geographic/dr-ignac-sivec/>

<http://www.pms-lj.si>

<https://www.rtv slo.si/kultura/dediscina/direktorica-prirodoslovnega-muzeja-selitev-na-metelkovo-prepoznavna-kot-mogoco-resitev/542070>

<https://ptujinfo.com/novica/lokalno/foto-obnovitvena-dela-na-gradu-borl-v-polnem-teku-bazen-ze-na-pol-zasuli/147953>

https://www.tednik.si/druzba/23449-cirkulane-obnova-gradu-borl-za-tri-mesece-podaljsana?fbclid=IwAR32HNM9vV7ZsWAeCw7_zqADg-lYwOqfuuidS2EFD03TauNSrauAeNIAIDQ, <https://www.vecer.com/lokalno/podravje/zivljenje-v-gradu-borl-zamisljeno-kot-preplet-narave-in-ljudi-10201281>

<https://o-sta.si/22721/naravoslovna-skupnost-proti-drugemu-aleksandrijskemu-pozaru>